

DIY OR DIE! DO-IT-YOURSELF, DO-IT-TOGETHER & PUNK ANARCHISM KENDİN-YAP YA DA ÖL! KENDİN-YAP, BİRLİKTE-YAP VE PUNK ANARŞİZMİ

Sezer FENER*

Fener, S. (2025). Diy or die! Do-it-yourself, do-it-together & punk anarchism. *Etkileşim*, 15, 360-365.
<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2025.8.15.297>

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

This study complies with research and publication ethics

DIY or Die! Do-It-Yourself, Do-It-Together & Punk Anarchism (Kendin-Yap ya da Öl! Kendin-Yap, Birlikte-Yap ve Punk Anarşizmi), anarşizan tavır ve prefigüratif pratiklere içkin topluluk temelli üretim ilişkilerinin ethosu olarak kavranabilecek *do-it-yourself* (kendin-yap, *DIY*) ve *do-it-together* (birlikte-yap, *DIT*) ile punk anarşizmini merkezine alır. *The Anarchism and Punk Book Project*¹ serisinin bu ikinci kitabı, Jim Donaghey, Will Boisseau ve Caroline Kaltefleiter'in editörlüğünde *Active Distribution* etiketiyle çıkmıştır.

"Önsöz", "Giriş" ve on dokuz bölümden oluşan kitabın hemen başında anar-ko-feminist bir kolektif olan *Needle 'n' Bitch*'in üyesi Mita Endonezya'dan sesleniyor ve Mita'nın sorduğu soru, aslında kitabın da çıkış noktası haline geliyor: "Baştan ayağa metalaştırılmayan ne var?" sorusuyla başlayan önsözde yazar, bir dizi sayıdan ibaret görülmeye izin vermememiz gerektiğini ifade ederek kendin-yap ve birlikte-yap etiğinin vaatlerini gün yüzüne çıkarıyor. Bölümde bu temel ethos hem geleneksel kültürel pratikler hem de karşı-kültürel direniş odaklı olmak üzere iki ayrı açıdan tartışılıyor; Endonezya'daki insanların bambu evlerini kendilerinin inşa etmeleri, deniz melteminden gelen rüzgar gücünü kullanarak kendi sulama sistemlerini yaratmaları ve güvenli kürtaj prosedür-

¹ Serinin ilk kitabı *Smash The System! Punk Anarchism as a Culture of Resistance (Sistemi Parçala! Bir Direniş Kültürü Olarak Punk Anarşizmi)* başlığıyla yayımlanmıştır. Aynı editörler tarafından hazırlanan ve aynı yayınevi tarafından basılan 2022 tarihli bu çalışma, doğrudan punk anarşizmi üzerinedir. Proje ve kitap hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: <https://anarchismandpunk.noblogs.org/>

lerini yürütmeleri kendin-yap ve birlikte-yap etiklerinin geleneksel pratik biçimlerine örnek olarak sunulurken terimlerin anarşizm ve punk ile ilişkisi de karşı-kültürel temelden yükselen direniş odaklı politikalar olarak ele alınıyor. Mita, bizi Endonezya'da kullanılan bir ifadeyle de tanııştırıyor: "gotong royong". Yazarın ifadesiyle karşılıklı iş birliği (*mutual cooperation*) anlamına gelen bu anlayış, bir nevi karşılıklı yardımlaşma (*mutual aid*) ya da imece usulüne denk düşecek şekilde de kullanılabilir. Mita'nın çizdiği "gotong royong-DIY/DIT izleği", belki de özdüşünümsel bir refleksle kurulacak "imece-DIY/DIT izleği" için de yararlı olabilir.

Kitabın özgünlüğü, içindeki yazıların oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmasının altında yatıyor denilebilir. Toplumsal merkezler, işgal evleri ya da punk kültürüne dair anlatılar yalnızca Avrupa ile sınırlı kalmıyor; önsözde Endonezya'dan seslenilmesi de bunun bir işareti aslında. Bölümlerin bazıları Londra, Milano, Leipzig, Amsterdam, Berlin, Madrid, Atina, Buenos Aires, New York, Bogota, Wuhan, Sao Paulo, Barselona gibi tek bir şehre odaklanırken kimi çalışmalar İtalya, Çin gibi ülkelere ya da Kuzeybatı İngiltere, Kuzey Amerika gibi bölgesel kültürlerle eğiliyor.

"Giriş" bölümünü kitabın -ve aynı zamanda bu projenin- editörleri olan Donaghey, Boisseau ve Kaltefleiter üstleniyor. Editörler, giriş bölümünde *DIY* merkezli gerilimlerden söz ediyor ve kendin-yap etiğinin radikal bir çekirdeği olmasına karşın tüketecilik ve girişimcilik tarafından baskı altında olduğunu altını çiziyor. Onlara göre *DIY* için terimsel tarih 1912'ye kadar götürülebilir. İlk olarak iç dekorasyonla ilgili bir yazıda başvurulmuş bu sözcük, sonralarında sıklıkla müzik ile ilişkilendirilir ve anarşizm bağlamındaki tartışmalar için ise 1960'lar beklenmelidir. Donaghey, Boisseau ve Kaltefleiter, anarşizm ve *DIY* arasındaki ilişkilenebilirliğin üretimdeki ortaklığa odaklanılması, üretici-tüketici arasındaki ayrımın kasıtlı ve eleştirel bir şekilde bulanıklaştırılması, özerkliğe vurgu yapılması ve radikalist potansiyel barındırılması çerçevesinde çözümlüyor. "Giriş" bölümünün devamında ise kitaptaki yazılar tanıtılıyor.

Rich Cross, London Autonomy Centre bağlamında bir nevi 1980'lerin Londra'sının punk ve anarşi hikâyesini anlatıyor. *Autonomy in the Capital: The short life and sudden death of an Anarchist punk centre in London, UK* başlığını taşıyan bölümde punk enerjisini anarşist deneyimle birleştirdiğini söylediği Merkez'in diğer taraftan da farklı anarşist kültürleri ortak bir zeminde birleştirebilmenin getireceği zorlukları öğreten bir vaka olduğunu belirten Cross, İngiltere'deki anarşist punk'ın doğuşu ve oluşumunu hem o dönemin belgelerinden hem de çağdaş literatürden yararlanarak aktarıyor. Yazarın yaptığı röportajlar da hikâyeyi daha güçlü hale getiriyor. Kitap, seksenli yılların panoramasını çekmeyi İtalya ve İspanya'ya odaklanan iki bölümle sürdürüyor. Bunlardan ilki, kitabın ikinci bölümü olan *From punk to squat: The (re)birth of Social Centres and the role of anarcho-punk in 1980s Italy* başlıklı metin. Bu metinde Giulio D'Errico İtalya'daki anarko-punk hareketleri sosyal merkezler üzerinden işliyor. D'Errico'nun anlatımına göre anarko-punk karaktere sahip sosyal merkezlerin

İtalya'daki ilk örnekleri Milano'da ortaya çıkmış ve sadece 1975-1978 yılları arasında bu kentte işgal edilen merkez sayısı yaklaşık elliymiş. Seksenlerin başlarında İtalya'daki politik kasvetin izleri de yine anarko-punk merkezler aracılığıyla dağıtılmış. Yazarın da belirttiği gibi anarko-punk sosyal merkezler, İtalya'daki ve diğer coğrafyalardaki sosyo-politik deneylerin ve kuşaklar arasındaki değişimlerin önemli göstergelerini oluşturuyor. O dönemin İspanya'daki göstergelerin kapsamlı analizi ise Blanca Algaba Perez tarafından yazılmış. *The construction of social and urban alternatives through Anarchism and punk in Madrid, Spain, during the 1980s* başlığını taşıyan ve kitabın beşinci bölümünü oluşturan bu yazısında Perez, zin'lerden korsan radyolara anarşist punk hareketi ile yayıncılık alanının kesişimine dair önemli örnekler sunuyor. Kitabın altıncı bölümü de Madrid'in o dönemine odaklanıyor; bu sefer karşımıza Madrid'deki sosyal merkezler ve punk çıkıyor. David Prieto Serrano, David Alvarez Garcia ve Gomer Betancor Nuez anarşizm, punk ve işgal edilmiş sosyal merkezler arasındaki ilişkilene mede yine Madrid'i örnek almış. Yazarlar, -kendi ifadeleriyle- Madrid'deki punk grubu *Tarzan*'ın 1988 tarihli *Amparo* isimli şarkısını çözümleyip bize şehrin ilk işgal evinin de bulunduğu sokaklarda bir gezinti sunuyor.

DIY or DIE!, merkezine aldığı kendin-yap, birlikte-yap ve punk anarşizm gibi bağlamlarda yapılan çeşitli tanımlamalara sahip olması nedeniyle de başvuru kaynağı kabul edilebilecek bir niteliğe sahip. Örneğin Mita (xxi-xl), *DIY* ve *DIT* etikine ve uygulamalarına ilişkin önemli tanımlar sunuyor. Ona göre bu etik ve uygulamalar temelde iki düzlemde oluşuyor: (1) doğrudan eylem yoluyla ilerliyor ve (2) devletin, şirketlerin veya profesyonellerin/uzmanların katılımını dışlıyor. Bu iki düzlem neticesinde de *DIY/DIT* etik ve uygulamalarının kendi hayatımızın ve çevremizin, içinde bulunduğumuz toplumun ya da topluluğun sorumluluğunu almakla ilgili olduğunu öğreniyoruz. Yannleon Chen'in (ss. 69-92) teşkil ettiği örnekte de punk mekânları, alanları ve merkezlerine dair Foucaultcu bir bakışı kavrayabiliyoruz. Chen, Almanya'nın Leipzig kentindeki punk alanlarını Foucault'un heterotopyalara ilişkin ilkeleriyle analiz ediyor ve böylece hem Leipzig punk tarihini anlatıyor hem de teorik bir zemin hazırlamış oluyor. Diğer taraftan kitaptaki en yoğun kuramsal/kavramsal tartışmayı DaN McKee yürütmüş gibi görünüyor. Bu nedenle McKee'nin çalışmasına merceklerle bakmak yarar sağlayabilir. McKee, *Band Praxis: Punk and the Anarchist squint* (ss. 359-386) başlıklı yazısında punk'ı James Scott'ın kavramları ile irdeler ve anarşist bakışı anlatan *anarchist squint* ya da anarşist egzersizi imleyen *anarchist calisthenics* gibi kavramlar aracılığıyla onu anarşizme yaklaştırır. Önce anarşist bakışın ne olduğunu açıklar -ki burada Scott temel referanstır-, ardından Hakim Bey'in geçici otonom bölge kavramsallaştırmasına başvurur. Metnin üçüncü bölümü punk'ı bir prefigürasyon olarak kavrar ve son olarak da *DIY*, tüm bunlarla ilişkilendirilir. Dolayısıyla McKee'nin metni hem Scott ve Hakim Bey gibi önemli isimler hakkında doyurucu bir görünüm sunar hem de prefigürasyondan *DIY* ethosuna kadar pek çok anlayış ve kavrayışı özetler. Profegürasyonun da dahil edildiği bir diğer yoğun tartışma ise Yorgos Paschos'a ait olan yedinci

bölümde sürdürülür. *Autonomous Social Centres and squats as Rhizomatic real utopias: The case of Athens, Greece* başlıklı bölümde Paschos anarşizm, prefigürasyon ve ütopyaya dair kapsamlı bir değerlendirme yaptıktan sonra otonom merkezleri rizomatik gerçek ütopyalar olarak tartışır. Bunu yaparken Colin Ward ve Uri Gordon'dan Ernst Bloch'a, Henri Lefebvre ve Erin Olin Wright'tan Gilles Deleuze ve Felix Guattari'ye doğru çeşitli hatlar çizer. Paschos, çalışmasındaki bu teorik doygunluğu Atina'daki *YpogaK94*, *Idryma2.14* ve *Nosotros* örnekleriyle de destekler. Bir parantez de Efa Thomas için açılmalıdır; Thomas, *Building a more caring and accessible Future: Successes and failures of squatted and Autonomous spaces in London, Amsterdam and Berlin* (ss. 93-122) başlıklı metninde -diğer bölümlerdekiyle benzer bağlamlarda yürüttüğü tartışmalara ek olarak- araştırmacının konumsallığı üzerine de konuşur. *DIY/DIT* etiği ve uygulamalarına, punk merkezlerine ya da geniş anlamda anarşist hareketlere yönelik tam da bu etik ve uygulamalar, merkezler ya da hareketler için yapılan çalışmalarda araştırmacı kimliği ile eylemci kimliği arasındaki mesafe üzerine düşünmesi Efa Thomas'ın bölümünün özgün yanlarından birini oluşturur.

Kitap, yukarıda sözü edilemeyen diğer bölümlerinde de farklı sokaklarda gezinmeyi, farklı punk merkezleriyle tanışmayı, farklı müzik gruplarını dinlemeyi ya da hiç duyulmamış bir topluluk radyosunu keşfetmeyi mümkün hale getirmeye devam eder. Hugh Sillitoe, hacimli metninde otoetnografik bir çalışma sunar; Minerva Campion imzalı çalışma adeta Kolombiya'nın başkenti Bogota'ya dair radikal bir gezi yazısı gibidir; Emily Jane O'Dell de tıpkı Minerva Campion'un yazısına benzer şekilde Wuhan'ı bir punk şehri olarak betimler; Joao Augusto Neves Pires Sao Paulo'nun punk sahnesini anlatırken Christophe Becker'in yazısı Fransız punk sahnesi üzerinedir. Bir arada okunabilecek ya da değerlendirilebilecek iki metin de sırasıyla on sekizinci ve on dokuzuncu bölümlerdir, bu bölümlerden ilkinde Johan Eddebo siberpunk ve endüstriyel müziğe odaklanırken Max Tretter de punk estetiğini ve anarşist yaşam tarzını *SoundCloud* bağlamındaki hip hop ve rap kültüründe arar. Bunlara ek olarak *DIY or DIE!*, kesişimselliği ön plana çıkaran bölümler de sunar. Örneğin Ashley Morgan, *Running Punks* topluluğunu inceleyerek spor ve punk ilişkisini öne çıkarırken Oriol Batalla da Barselona'daki *skateboarding* altkültürünü punk politikaları ile birlikte ele almaktadır. Spencer Beswick'in *Love and Rage Revolutionary Anarchist Federation* odaklı çalışması, yazarın önceki çalışmaları gibi ırk, sınıf ve punk/anarşist kültürene dair temel metinlerden biri olarak kabul edilebilecekken David Kay'in de *Under the Pavement Radio Show* bağlamında topluluk radyoları hakkında bir anlatı inşa ettiği belirtilebilir.

DIY or DIE! kendin-yap ve birlikte-yap etikleri ile ilgili güncel teorik tartışmaları yakalamakta, tarihsel arka planı sunmakta, politik boyutları detaylandırmakta ve punk anarşizmindeki radikal kökü ya da potansiyeli kavramak için çok sayıda örnek barındırmaktadır. Tartışmaların hacmi ve çok yönlülüğü kesişimselliğin altını çizer, direniş repertuarını zenginleştirme yönünde işlevsel bir alet çantası sunar. Jim Donaghey, Will Boisseau ve Caroline Kaltefleiter'in editörlüğünde hazırlanan *DIY or Die! Do-It-Yourself, Do-It-Together & Punk*

Anarchism yalnızca bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilmemelidir. Kitaba pekâlâ bir manifesto niteliği de atfedilebilir.

Kaynakça

Donaghey, J., Boisseau, W., & Kaltefleiter, C. (Ed.). (2024). *Diy or die! Do-it-yourself, do-it-together & punk anarchism*. Active Distribution.

